

КРАТКО ОПИСАНИЕ ЗА НАЙ-ВАЖНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ НА КАНДИДАТА

Мария Антонова Шнитер, д.н.к, професор,

Област на научно знание: Хуманитарни и социални науки

Проф. д.н.к. Мария Шнитер е преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски“ от 1984 г. Тя започва като асистент по старобългарска литература и фолклор и постепенно разработва нова проблемна област, обвързвайки писменото и устното творчество, а по-късно – и литургичните текстове, в синкретичен обект на изследване. Заниманията ѝ с оригинални извори и ръкописи я превръщат в един от сериозните познавачи на старобългарската писмена традиция и православното богослужение. На 29 г. възраст (1991) защитава кандидатска дисертация на тема *„Взаимопрониквания между фолклор и литература в евхологичната традиция XIV-XVIII в.“*, която е високо оценена у нас и в чужбина. През 1992 г. Шнитер става стипендиант на Фондация „Александър фон Хумболд“ и получава подкрепа за поредица от продължителни специализации в различни немски университети (1992/3 – Фрайбург, 1997 – Вюрцбург, 2003 – Берлин, 2017 – Кьолн). Това допринася за интегрирането ѝ в международни научни мрежи и реализирането на фундаментални приноси в хуманитаристиката.

Изследователска дейност и научни приноси

М. Шнитер е автор на **69 статии и студии** (от тях 18 в чужбина), **7 монографии** (една в чужбина и две издадени на немски в България) и е редактор/съставител на **8 сборници с научни статии и книги**. Има **235 забелязани цитирания**, от които 140 в чужбина, цитатите в Scopus и Web of Science са 43 бр., а останалите – в специфични за хуманитаристиката бази данни. Публикациите на М. Шнитер имат **h-index и h10-index 9**, изчислен според данните в забелязаните цитирания.

Шнитер е участвала с доклади в 50 научни форума; от тях 16 в чужбина; от 34 форума у нас 21 са авторитетни международни конференции и симпозиуми.

Някои от често цитираните статии на М. Шнитер са в основата на възникване на цели изследователски направления в палеославистиката – напр. изследването на присъствието на т.нар. „западни светци“ в старите славянски календари поражда 23 регистрирани цитирания и множество по-късни публикации в същата тематична област, но върху различен изворов материал. Монографията **„Молитва и магия“** (2001)¹ е най-цитираният ѝ труд (33 забелязани цитирания). Създадена въз основа на нейната кандидатска дисертация, разработена под ръководството на бележития палеославист Ст. Кожухаров, тя предлага първи опит да се обхване и систематизира съдържанието на южнославянските евхологии, запазени в българските ръкописни сбирки. Съчетавайки задълбочено познаване на

¹ Мария Шнитер. Молитва и магия. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2001. Книгата отразява научните резултати от защитената през 1991 г. кандидатска дисертация.

изворовата база с уверено боравене с модерните теоретични подходи, книгата задава посоки на бъдещи изследвания и поставя началото на поредица плодотворни вглеждания в средновековните ръкописни евхологии от периода XIV-XVIII век, продължени от цяло поколение по-млади изследователи.

Публикуваната през 1998 г. книга „**Фолклорен еротикон. Т. VI. Старобългарски текстове. Изповедни чинове**“ е първата стъпка на М. Шнитер в тематиката на старобългарските изповедни чинове. Въвеждащата студия очертава теоретичната рамка на тази слабо проучена (тогава) проблематика, а публикуваните (в оригинал и в новобългарски превод) подобрени ритуални текстове въвеждат част от старобългарските паметници за първи път в научно обръщение. Това се превръща в отправна точка за поредица от по-късни медиевистични научни приноси в областта на старобългарските изповедни чинове, чиито автори са както самата Шнитер, така и изтъкнати съвременни изследователи. По-късно тази първа стъпка ще бъде последвана от по-задълбочено проучване на проблема за изповедта (едновременно като тайнство в контекста на литургичния анализ и като феномен на културата – в антропологична перспектива). Резултатите от него са представени в следващите монографии на кандидата.

Разработената от проф. Шнитер **оригинална методика за изследване на средновековното всекидневие в православния свят** запълва сериозна теоретична „ниша“ в научното осмисляне на културата на *Slavia Orthodoxa*. Тази методика се прилага от учени у нас и в чужбина и е доказана като приложима в нейната книга „*Пътища през православния ритуал*“ (2017)². Това трансдисциплинарно изследване изследва християнската общност и личност през ритуалите на прехода, като се основава на оригинално разкрита изворова база и съвременни аналитични техники на антропологията, социологията, теологията и логиката. Монографията е резултат от почти две десетилетия изследователски труд и представлява трансдисциплинарно изследване, в центъра на което стои опитът на тялото – „представите за“ и „практиките на“ тялото, така както са установени в *longue durée* (почти десет столетия) на православния ритуал при българите и южните славяни в предмодерната епоха.

Заслужава изрично да се отбележи **издаването на новооткритата част на глаголическия Euchologium Sinaiticum**³ – резултат от продължителен съвместен труд на група учени от хуманитарните и природните науки от България, Австрия, Италия начело с проф. Миклас, това е *editio princeps* на непознат доскоро паметник на средновековната славянска литургична традиция. За нуждите на изданието М. Шнитер извършва разчитане, кирилизирание, първична идентификация и текстологична обработка на глаголическите текстове, като работата ѝ по проекта продължава цели три десетилетия (1992-2023). Още първоначалното оповестяване на разчетения текст⁴ привлича вниманието на световната медиевистична общност поражда поредица по следващи статии у нас и в чужбина. След

² Мария Шнитер. Пътища през православния ритуал. С., Изток-запад, 2017, ISBN 619-01-0104-6

³ H. Miklas, E. Velkovska, M. Schnitter. (eds.) *Euchologii Sinaitici pars nova (monasterii sanctae Catharinae codex slav. NF 1) (= Glagolitica Sinaitica. Band 4)*. Sofia, St. Kliment Ohridski University Press. 2023 (190 pg.) ISBN 978-954-07-5825-1 ISSN 2304 6724

⁴ Schnitter, M., H. Miklas, 1993, *Kyrillomethodianische Miszellen*. - B: Anzeiger für slavische Philologie. Bd. XXII/1 (Festgabe für Rudolf Aitzetmüller zum 70. Geburtstag), Teil 1. Graz, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 141-220

порежда от научни срещи на екипа, и с подкрепата на значимо международно финансиране, се стига до издаването на целия паметник. Изборът това да се случи в София не е случаен и отново привлича вниманието на световната палеославистика към старобългаристичната проблематика. За малкото месеци след публикуването на монографията тя е обект на интензивно внимание в научните среди; за нея е публикувана една рецензия (Scopus) и няколко кратки отзива, а влиянието ѝ върху развитието на палеославистиката, историята на езика, литургиката, графематиката и палеографията, историята на църковната музика и други научни дисциплини ще се разгръща в бъдеще. Книгата предстои да изиграе важна роля в разбирането на нашето минало.

Относително нова тематична и проблемна област в научните изследвания на М. Шнитер през последните няколко години е очертана в публикациите ѝ върху „обета“ и „клетвата“ като два типа конструиране на мирогледна норма. Този мащабен научен проект очертава ново изследователско поле, съчетаващо научни приноси от теологията, фолклористиката, правото, философията, етиката, филологията и предполагащо преодоляване на дисциплинарните (само)ограничения в съвременния научен дебат. Продукт на интензивното сътрудничество в тази област със световно известния социолог проф. Адам Селигман е намиращата се под печат съвместна книга *Oats and Vows. Words as Genesis*, която предстои да излезе през септември 2024 в изд. De Gruyter.⁵ Предмет и изходна точка на изследването са клетвата и обетът в двата културни кръга – иудейския и източно православния. Шнитер въвежда в научен оборот оригинални изворови данни от стари славянски ръкописни паметници и фолклорен теренен материал. Нейните анализи на литургични, литературни и фолклорни паметници и практики от периода XI-XIX век въвеждат южнославянските ритуални текстове в широк международен контекст и така допринасят за популяризирането на българската култура.

Подготовка на кадри. Преподавателска дейност

Едно от лицата на усилията на проф. Шнитер е нейната преподавателска дейност.

Тя е научен ръководител на девет успешно защитили докторанти и на няколко десетки дипломанти. Широкият тематичен обхват на защитените под нейно ръководство дисертации е доказателство за разширяващите се през годините области на нейния научен интерес, експертиза и неизчерпаемо любопитство. От палеографско и литературоведско изследване на старобългарски паметници, през проучване на особеностите на българските говори, културни традиции и ритуални практики в Северна Гърция, до изследване на преподаването на средновековна литература и религия в училища в смесени райони в Родопите или в иновативни Валдорфски училища в София, през мозайката от религии, култури и наративи на съвременния град – всички тези теми намират своя компетентен и добронамерен ментор в лицето на проф. Шнитер.

През четирите десетилетия в Пловдивския университет тя е чела над 15 различни лекционни курса в различни специалности на Филологическия и Философско-историческия

⁵ A. Seligman, M. Schnitter *Oats and Vows. Words as Genesis*. Berlin, De Gruyter, 2024, (260 pg.) ISBN 978-3-11-132348-0 (in print): <https://www.degruyter.com/document/isbn/9783111324579/html>

факултети. Освен фундаменталните курсове по *Старобългарска литература* (задължителен за всички филологически специалности) и по *История на религиите* (задължителен за социалните науки, историците и теолозите), въз основа на собствените си изследвания тя разработва оригинални авторски курсове по *Етнология на литературата*, *Антропология на религиите*, *Антропология на тялото*, *Религиозни конфликти и толерантност в Югоизточна Европа*, *Образът на българското духовенство в модерната литература* и т.н., предназначени за бакалавърски и магистърски специалности е хуманитарните и социалните науки. Значителна част от тези лекционни курсове се предлагат единствено в Пловдивския университет и така допринасят за оформянето на специфичния профил на пловдивската академична хуманитаристика.

През периода 2000-2003 година М. Шнитер е лектор по български език и култура в Института по славистика на Виенския университет. Там тя подготвя и изнася общо 12 нови лекционни курса (по 2 всеки семестър, на немски език), чиято тематика обхваща българската литература и култура от Средновековието до наши дни. Със своето харизматично присъствие и със задълбочените си академични познания тя бързо събира около себе си студенти, желаещи да изучават не само славянския език, но и българската история, литература и култура. Заедно със своя дългогодишен учител, член-кореспондент на БАН проф. Хайнц Миклас, Шнитер участва активно в създаването и утвърждаването на бакалавърската специалност „Българска филология“ във Виена.

Важен аспект от популяризирането на научните знания е участието на М. Шнитер (самостоятелно или в колектив) в създаването на учебни помагала и учебници за средните училища (издавани и актуализирани в многохилядни тиражи в периода 1992 – 2024 г.), които отварят вече за второ поколение български средношколци пътя към разбиране на средновековната ни литература. Заслужава изрично да се отбележи нейният интензивен контакт с *Асоциацията на българските училища в чужбина*, който продължава вече две десетилетия. Тя се включва в ежегодните методически срещи на учителите по български език и литература и история (провеждани в края на юли) с лекции и педагогически семинари.

В момента М. Шнитер е част от екипа, който провежда социологическо проучване сред българските ученици зад граница по темата за българския език и кирилицата като фактори в оформянето на тяхната сложна идентичност. Първите резултати от това проучване предстои да бъдат оповестени на международния „Форум за кирилицата“ в края на юни 2024 г.

Научно-организационна, научно-административна и експертна дейност

М. Шнитер е съосновател и първи декан на Философско-историческия факултет на Пловдивския университет (2004-2012), където участва в изграждането на специалностите Етнология, Социална антропология, История, Археология, Социология, Философия и Теология. Като ръководител на няколко катедри в периода 1992-2021 г. е изиграла важна роля в научното и кариерното развитие на десетки университетски преподаватели и в оформянето и утвърждаването на *Пловдивската школа по хуманитарни и социални науки*.

В периода 2011-2023 г. проф. Шнитер е съосновател и съдиректор на Балканското лятно училище за религии и обществен живот (BSSRPL), част от международната академична мрежа CEDAR. В проведените шест издания Школата събира в България участници от четири континента и представлява иновативна форма на обучение в “живот с различието”.

В периода 2007-2010 г. М. Шнитер е член на СНС по Социална антропология и науки за културата към ВАК, 2018-2020 г. е член на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства към НАОА, а от 2020 г. досега е зам.-председател по САНК и зам.-председател на НАОА. Тя се включва активно в сложния процес по създаването на нова система от индикатори за качество във висшето образование. Изработена в съответствие в Европейската критериална система, което гарантира съотносимост на българските дипломи за образователни и научни степени в контекста на Европейското образователно пространство, тази нова система от индикатори е адаптирана към специфичните особености на българските висши училища и научни организации.

М. Шнитер ръководи работната група, която подготвя системата с новата критериална система от индикатори за институционална акредитация на висшите училища (<https://www.neaa.government.bg/ocenjavane-i-akreditacija/institucionalna-akreditacija>), и активно участва в работата на екипа, подготвящ системата от индикатори за акредитиране на докторските програми. Разработена в два варианта: за прилагане във висшите училища и за прилагане в научните организации (БАН, Стопанска академия и т.н.) (<https://www.neaa.government.bg/ocenjavane-i-akreditacija/programna-akreditacija/doktorski-programi>), тази система за първи път взема предвид особеностите на различните професионални направления и предлага гъвкаво отношение към техните специфики, с цел да не бъдат ощетявани хуманитарните науки и изкуствата за сметка на точните науки чрез прилагането на задължителните общи критерии.

Мария Шнитер е член на различни обществени съвети, комисии и комитети, регулиращи процесите и политиките в българското висше образование. Нейна лична кауза е съхраняването на културното своеобразие на българската хуманитаристика и защитаването на българските учени от обезличаващата универсалност на съвременната глобална наука. С целия си научен и обществен път тя доказва възможността международно признатата експертиза да бъде съчетана с категоричен ангажимент с българската история и култура, със съхраняването на българското материално и нематериално културно наследство и с духовното присъствие на науката в днешния и утрешния свят на България.